

31 Ekim 2018

2019 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Teklifi Üzerine Değerlendirmeler

1. Bütçe hakkı:

Bütçe, devletin gelecek belirli bir dönem içindeki gelir-giderlerini tahmin eden ve bunların yürütülüp, uygulanmasına izin veren bir hukuki tasarruftur. Yasama organının halk adına Hükümete kamu gelirlerinin toplanması ve kamu giderlerinin yapılması konusunda Bütçe yasasıyla yetki vermesine ve sonrasında uygulama sonuçlarını denetlemesine ise Bütçe hakkı denir.

Bütçe hakkı, tarih içinde uzun mücadeleler sonunda monarşinin elinden alınıp Parlamento'ya verilmesiyle elde edilmiştir. Siyasi bir kurum olan Parlamento, bu hakkı bünyesinden çıkan hükümete bütçe hazırlama yetkisini verip hazırlanan tasarıyı görüşme, onaylama, bilahare Hükümet uygulamasını ve uygulama sonuçlarını denetleme şeklinde kullanmaktadır. Bütçe aynı zamanda ülkenin bağımsızlığı hakkında bir fikir vermektedir. Eğer bir ülke kendi iradesiyle sınırları içinde gelirlerini toplayabiliyor, harcamalarını yapabiliyor ve bu işlemler tek bir hazine tarafından gerçekleştiriliyorsa, o ülke bağımsızdır denilebilir.

Bütçe hakkının tarih içindeki gelişimi 3 aşamadan geçerek gerçekleşmiştir. Bu 3 aşama sırasıyla; Vergilerin ve diğer gelir kaynaklarının meclis tarafından onaylanması, harcamaların (ödenek tahsisi ile) meclis tarafından onaylanması, Devletin gelir ve giderlerine ait onay işleminin her yıl meclis (Parlamento) tarafından yeniden yapılması, şeklinde gerçekleşmiştir.

1215 Magna Carta Libertatum ile başlayan gelir ve giderlerin tür ve miktarının belirleme yetkisinin kime ait olduğu konusunda yaşanan mücadelelerin sonunda halkın temsilcilerinin bütçe üzerinde elde ettikleri, yürütmenin vergi toplamasına izin verme ve harcama yapmasına onay verme yetkilerinin bütünü bütçe hakkı olarak kavramsallaştırılmıştır. 1215 yılında İngiliz soylularının Kral I. John'a Magna Carta'yı imzalatmaları ile birlikte, kralın sonsuz görünen yetkileri sınırlanıyor, vergi koyma yetkisinde Kral'dan Parlamento'ya geçmiş oluyordu.

Osmanlı'da ise 1. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1876 tarihli Kanun-i Esasi ile bütçe hakkı ilk kez halk temsilcilerinin de katıldığı bir meclis olan Meclis-i Umumi 'ye verilmiştir. Bu tarih Türkiye'de bütçe hakkının gelişiminde önemli bir dönem noktasıdır.

Türkiye'de bütçe hakkı Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne aittir. 1924 Anayasası'nda bütçe ve vergilemeye ilişkin hükümlere yer verilmiştir. 1961 Anayasası; 1924 Anayasası'ndan daha etkili bir şekilde, Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu Tasarılarının TBMM'ye sunulma ve görüşülme süreci düzenlenmiştir.

Bu noktada sormamız gereken soru şudur. 2019 yılı bütçesi halkın katılımı ve toplumsal uzlaşma ile yapılmış ve halkın denetimine açık bir bütçe midir? (yani Bütçe hakkı) Aşağıda detaylı olarak açıklayacağımız üzere bu soruya olumlu cevap vermek mümkün değildir.

2. Bütçe disiplini:

Bütçe disiplini, bir devletin kamu maliyesi kapsamında kamu gelir ve giderlerinin birbirine denkliği, diğer bir ifadeyle bir mali yıl içinde kamu gelirlerinin kamu giderlerini finanse edebilmesidir. Ancak ülkemizdeki uygulamada, bütçe gelir ve giderlerinin tamamen birbirine denk olması durumu hemen hemen hiç yaşanmamakta, bütçe devamlı açık vermektedir. Toplumun bir kesiminden toplanmayan vergi ve diğer gelirlerin yarattığı açık, sürekli borç ile kapatılmaktadır. AKP piyasayı ürkütmeden günü kurtarıırken, geleceğimizi borç faizine boğmaktadır.

Nitekim, 2019 mali yılı bütçesinde 867,4 milyar liralık bütçe gelire karşın, 961 milyar liralık gider öngörüldüğü belirtilip, toplam bütçe açığının 93,6 milyar TL 'ye ulaşması ve bütçe hedefinin ise 36,7 milyar lira faiz dışı fazla verilmesi olduğu ifade edilmektedir. (2018 yılı bütçesinde ise açık rakamı başlangıçta 66 milyar TL olarak hesaplanmış olup, Maliye Bakanı tarafından yapılan açıklamada bunun 72 milyar lira civarında gerçekleşeceğinin beklendiği ifade edilmiştir.)

2109 yılı bütçesinde 117,3 milyar lira tutarında faiz ödemesi yapılması öngörülmektedir. Giderek genişleyen Bütçe açığı, her ay giderek artan iç ve dış borçlanma ile kapatılmaya çalışılmaktadır. Son aylarda Hazine TL ile borçlanırken 2 yıllık tahvile %25-26 oranında faiz öderken, USD bazında ise dünyanın en yüksek faizlerinden biri olan %7,5 oranında faiz ile borçlanabilmektedir.

Bütçe Kanunu uyarınca, 2019 yılı Bütçe ödeneklerinde 2018 yılına göre %26 artış yapılması planlanmaktadır. Nitekim, geçen yıla göre

- Personel Giderleri Ödeneğinde %35,6 oranında,
- Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Transferler ödeneginde %36,5 oranında,
- Faiz Giderleri ödeneginde %63,6 oranında,

Artış yapılması öngörülmektedir.

Özetle, 2019 Yılı Bütçe giderlerinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımına bakıldığında, Bütçenin personel, cari transferler ve faiz 'den ibaret olduğu açıkça gözükmemektedir.

Bu noktada son yıllarda kamu personeli sayısındaki artış ile kamu personeli giderlerine değinmek gerekiyor. Devlet Personel Başkanlığı (DPB) ve TUIK verilerine göre, AK Parti iktidara geldiği 2003 yılında 2.114.897 olan kamu personeli sayısı 2018 yılı mart ayı itibariyle (askeri personel hariç) 3.129.304 'e ulaşmıştır. 2003 yılında kamu personel giderleri 28 milyar 833 milyon lira olup, bu tutar 2018 yılı parası ile 101,5 milyar TL etmektedir. 2018 yılında kamu personel giderleri 234 milyar 717 milyon lira tahmin edilmekte olup, personel sayısındaki artışla beraber, devlet idaresi için kamu personeline ödenen para 234,7 milyar liraya çıkmıştır. 2019 yılında ise, Sosyal güvenlik ödemesi ile beraber 290 milyar liraya yakın bir personel giderleri öngörülmektedir.

İşte bu giderleri karşılamak üzere, 2019 yılı Bütçesinde gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergiler yanında ÖTV, damga, harçlar, BSMV, MTV, gümrük vergisi gibi dolaylı vergilerde büyük oranda artışlar öngörülmektedir. Ekonominin yavaşlamaya başladığı, başta otomotiv,

beyaz eşya olmak üzere üretim ve satışların hızla gerilemekte olduğu, ekonominin 2018 yılının 4. Çeyreğinden itibaren durgunluğa girmesinin beklendiği bir dönemde bunun nasıl gerçekleştirileceği izahı oldukça zor bir husustur. Bu anlamda bütçe gelirlerinin gerçekçi olmayan, son derece iyimser bir şekilde öngörüldüğü ve hazırlandığı açıktır.

Bu noktada 2019 yılı Bütçe gerekçesinden birkaç satırın altını kalınca çizmek gerekiyor. *“İhalesi yapılmamış ve ihalesi yapılmış ancak başlanmamış projeler askıya alınacaktır. Devam eden projelerden finansman koşulları uygun olanlar için göre, yeni ve daha uzun zamana yayılmış iş planları oluşturulacaktır. Mega-altyapı projeleri doğrudan yabancı yatırım yoluyla, uluslararası finansman ile hayata geçirilecektir.”* Bütçe gerekçesindeki işte bu ifade çok açık bir şekilde yatırıma para yok demektir.

Yine bütçe gerekçesinden: *“2019 yılında cari transferler için 391 milyar 337 milyon TL ödenek öngörülmüş olup, cari transferler içinde en önemli kalem sosyal güvenlik sistemine yapılacak transferlerdir. 2019 yılında bu amaçla öngörülen ödenek tutarı 188 milyar 160 milyon TL’dir.”* Bunun anlamı Emeklilik sistemi resmen çökmüş demektir. Zira, AK Parti iktidara geldiği 2003 yılında sosyal güvenlik sistemine yapılan transfer harcaması 15 milyar 922 milyon liraydı. O paranın 2018 yılı değeri 56 milyar TL etmektedir. Oysa 2018 yılında sosyal güvenlik sistemine bütçeden aktarılacak transfer harcaması 148,6 milyar lira olarak tahmin edilmektedir. 2019 bütçesinden ise sosyal güvenlik sistemine bütçeden aktarılacak para 188 milyar lira olarak hesap edilmektedir.

Bu noktada, sayın Bakanın Plan ve Bütçe Komisyonunda yaptığı sunuş konuşmasında dile getirdiği 2 hususa ayrıca değinmek gerekiyor.

- a. Sayın Bakan konuşmasında *“... göstergelerdeki negatif seyri kırdık ve bir ayı aşkın süre göz önüne alındığında gelişmekte olan ülkeler arasında para birimi ve CDS primlerindeki pozitif ayrışma ile öne çıkan ülke olduk”* diyor. Bunu ifade ederken, ülkemizin dünyanın en yüksek CDS primini ödemeye hala devam ettiğini saklıyor. Ağustos-Eylül 2018 aylarında 550 puanın üzerine çıkan CDS primlerinin şimdilerde 391 puana kadar gerilemesiyle övünüyor, ancak benzer ülkelerde CDS priminin İspanya’da 82, Portekiz’de 101, Rusya’da 149, Brezilya’da 210 olduğunu belirtmiyor.
- b. Sayın Bakan ayrıca *“Bu sürecin sonunda sermaye piyasalarında geçtiğimiz hafta 6 ay aradan sonra dolar cinsinden çok başarılı bir tahvil ihracı gerçekleştirdik. İhraç miktarının 3 katı taleple karşılaştık.”* Diyor. Hazinesin söz konusu borçlanma faiz oranı dolar bazında %7,5 ‘dir. Hazine Borçlanma faiz oranlarında Arjantin’den sonra dünyada en yüksek faizi ödeyen ülke durumundayız. Batık Yunanistan’ın 5 yıllık Euro Bond faiz oranı %3,6, Polonya’da %2,6, İngiltere ‘de %1, Almanya ile Japonya eksi faizde, Fransa’da %0,1 iken, Türkiye %7,5 ile borçlanabiliyor. Bundan yaklaşık 9 ay önce 10 yıllık Türkiye tahvilinin faizi %5,2 idi. Ve bugün 5 yıllık Türkiye tahvilinin faizi %7,5. Topu topuna 9 aylık kısa bir süre içinde vade yarı yarıya düşerken, faiz oranında ise 230 baz puan artış oldu. Dolar bazında bile bu denli bir artış olan borçlanma sonrasında ise, başta sayın Bakan olmak üzere tüm yetkililer, 3 katı talep geldi diye sevinip olumlu mesaj yaymaya devam ediyor ve medyamız da bunu yansıtıyor.

Özetlemek gerekirse, Bütçe açığı, hazine nakit açığı ve kamu borçlanması giderek artıyor. Bunun doğal sonuçlarını da 7’den 77’ye hepimiz her gün yaşıyoruz.

3. Başlıca kamu kurumlarının Bütçe ödenekleri:

Yeni bütçe tasarısıyla birlikte en büyük değişimlerden biri Cumhurbaşkanlığı bütçesinde yaşanacak. 2018'de 845 milyon TL olan Cumhurbaşkanlığı bütçesinin 2019 yılında %233 artışla 2 milyar 818 milyon TL'ye yükseltilmesi planlanıyor. Son 10 yıllık döneme ilişkin bütçe verileri incelendiğinde Cumhurbaşkanlığı bütçesi en çok artan kurum konumunda. 2008 yılında 55 milyar TL olan kurum bütçesi 2018 yılında 845 milyon TL'ye kadar yükseltildi. Aradaki 10 yıllık fark %1.436'lık artış anlamına geliyor. Eğer 2019 yılı için hazırlanan bütçe taslağını da işin içine katarsak 2 milyar 818 milyon TL'ye yükselen bütçe de artış %5.025'i buluyor.

Bir mali yıl içerisinde devlet çalışanlarına veya kurumlarına, bürokratik işlemlere takılmadan hesabı sorulamadan para harcama imkânı sunan ve denetlenemeyecek şekilde bütçeden ayrılmış harcama miktarı anlamına gelen örtülü ödenek bütçesi ise, son 10 yıl içerisinde %510 oranında arttı. Bütçe ve Mali Kontrol Müdürlüğü'nün aylık raporlarında "gizli hizmet bedeli" olarak geçmekte olan ve 2015'de çıkartılan bir torba yasa ile Başbakanlık'tan alınarak sadece Cumhurbaşkanı'nın kullanımına sunulan örtülü ödenek bütçesi 2008 yılında 510 milyon TL iken 2017 yılında 1 milyar 976 milyon TL'ye çıkartıldı.

- Sayıştay'ın Cumhurbaşkanlığı'nın 2017 yılı Saray'ın hesaplarına ilişkin denetim sonuçlarına göre, Saray'ın 2017 yılı için 658 milyon 240 bin 289 TL ile ayda yaklaşık 54 milyon, günde ise yaklaşık 1,8 milyon TL harcadığı ortaya çıktı.
- Bir diğer yüksek artış Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinde gözlenecek. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesinin 7 milyar 774 milyon TL'den 10 milyar 445 milyon TL'ye çıkarılması planlanıyor. Artış oranı ise %34.
- Millî Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi de %23'lük artışla 92 milyar 528 milyon TL'den 113 milyar 813 milyon TL'ye; Sağlık Bakanlığı'nın bütçesi ise yüzde % artışla 37 milyar 571 milyon TL'den 48 milyar 335 TL'ye yükseltilmesi planlanıyor.
- Millî Savunma Bakanlığı'nın bütçesinde de %15 bir artışa gidiyor. Bakanlığın bütçesi 40 milyar 402 milyon TL'den 46 milyar 462 milyon TL'ye yükseltiliyor.
- Bütçesi en çok artırılan kurumlardan bir tanesi de Göç İdaresi Genel Başkanlığı. Başkanlığın bütçesi %436'lık bir artışla 430 milyon TL'den 2 milyar 307 milyon TL'ye yükseltiliyor.
- Bununla karşılık 2019 bütçesinden en büyük yatırımcı kuruluş olan Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın aldığı payda ise kesintiye gidiliyor. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bütçesi %56'lık bir kesintiyle 31 milyar 338 milyon TL'den 13 milyar 601 milyon TL'ye düşürülüyor.

4. Bütçe dışı fonlar ve Türkiye Varlık Fonu:

Son yıllarda giderek artan fonlar, bütçe içi fonlardan ziyade bütçe dışı fonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fonlar, devlet bütçesinden kaynaklanan faaliyetleri yürütmekte, ancak genel mali ilke kurallarının dışında yönetilmektedir. Bu ayrıcalıklı durum fonların işleyişine etkinlik kazandırırken, uygulamada ise aksaklıklara ve suiistimallere açık hale getirmektedir.

Bütçe dışı fonlardan en önemlileri şunlardır: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Özelleştirme Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu, Tanıtma Fonu ile, yeni uygulamaya konulan ve fakat farklı kesimler tarafından çok ciddi eleştirilere konu olan Türkiye Varlık Fonu'dur.

Türkiye Varlık Fonu 19/08/2016 tarihli ve 6741 Sayılı Yasa ile “Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi” adı altında kurulmuş olup, şirketin kuruluşu ve faaliyet konusu Kanun’un 2. Maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, söz konu fona finansman kaynakları sağlanırken, Türkiye Varlık Fonu portföyü üzerinde teminat, rehin, kefalet ve ipotek tesis edilebilecektir. Söz konusu kanunda varlık fonu için çeşitli muafiyet ve istisnalar da öngörülmüştür. Bunlardan bazıları şunlardır: Kurumlar ve gelir vergisi muafiyeti, elektrik ve havagazı tüketim vergisi, emlak vergisi, damga vergisi, her türlü harç, banka ve sigorta muameleleri vergisi ile kaynak kullanımını destekleme fonundan istisnadır. Ayrıca, 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu, 233 Sayılı KİT’ler Hakkında KHK ve çok sayıda Kanun ve KHK, Türkiye Varlık Fonu ve Şirket ile alt fonlar ve Şirket tarafından kurulan diğer şirketler hakkında uygulanmaz.

Oysaki, söz konusu fon, herhangi bir emtiaya ya da bir gelir fazlalığına dayanmamaktadır. Türkiye’nin petrol, doğalgaz gibi bir emtiayı ihraç ederek elde ettiği gelirleriyle yaratabildiği bir bütçe fazlası olmadığı gibi, cari fazlası veya fazla veren bir kamu emeklilik sistemi de yoktur. Tam tersine Türkiye, son dönemlerde azaltmış olsa da bütçe açığı ve cari açık veren, kamu emeklilik sisteminin açığını da bütçeden karşılayan bir sisteme sahiptir. Gelir fazlası olan tek kamu fonu ise İşsizlik Sigortasıdır. *(Nitekim, kısa bir süre önce Kanuna aykırı bir şekilde İşsizlik Fonu’ndan 11 milyar TL 3 Kamu bankasına transfer edilmiş bulunmaktadır.)* Varlık Fonu’nun gelirleri sıralanmış olduğu halde giderlerinin hangi alanlara yöneleceği konusunda yasada hiçbir açıklama bulunmamaktadır. Varlık Fonu için yeni bir gelir tanımlanmamakta, sadece bütçeye gidecek gelirlerin bir bölümü bu Fon’a aktarılmış olmaktadır. Normal olarak bütçeye aktarılan özelleştirme gelirlerinin Fon’a yönlendirilmesi ve bütçe gelirlerinden Fon’a pay verilmesi, bütçe gelirlerinin azalmasına ve dolayısıyla bütçe açıklarının artmasına yol açacak olumsuz bir gelişmedir.

Bu itibarla, Bütçe dışı fonlar bir an önce Sayıştay denetimine tabi tutulmalıdır. Bu şekilde para ve mali politikalarının etkinliği sağlanarak bütçe disiplini de kontrol altına alınmış olacak ve ayrıca kaynakların etkin denetimine katkı sağlanarak denetimde birlik sağlanmış olacaktır. Bu çerçevede, bütçe dışı fonların gereğinden fazla olması enflasyonu körüklediği, ekonomik istikrarı yaraladığı ve reel piyasayı bozduğu hususları da göz ardı edilmemelidir.

5. Bütçe denetimi ve Sayıştay:

Anayasamız uyarınca, Sayıştay Başkanlığı TBMM adına denetim yapan Anayasal bir kuruluştur. Sayıştay, Yürütmenin kanunlarla kendisine verilen mali yetkiyi ne şekilde kullandığını incelemekte ve denetlemektedir. Bu görevi de Hükümet adına değil, TBMM ve tüm milletvekilleri adına yapmaktadır. Son yıllarda olduğu gibi bu yılda Sayıştay’dan gelen raporların içi ne yazık ki yetersizdir. Raporların ilk 8-10 sayfası her raporda kelimesine kadar birbirinin aynı ve tekrar eden ifadeler yer almaktadır. Başlıca kurumların 2017 yılı Sayıştay raporları sayfa olarak şöyledir; Cumhurbaşkanlığı 10 sayfa, Başbakanlık 14 sayfa, Diyanet İşleri 31 sayfa, MİT 13 sayfa, Jandarma 83 sayfa, Danıştay 19 sayfa, Adalet Bakanlığı 24 sayfa, Enerji Bakanlığı 47 sayfa.

Bununla birlikte, Sayıştay Başkanlığı tarafından yayımlanan 2017 Yılı Faaliyet Genel Değerlendirme Raporu, kamu kurumlarının birçoğunun faaliyet raporu dahi hazırlamadığını, hazırlayanların ise raporlarında, “eksik ve hatalı mali bilgilere” yer verdiğini ortaya çıkarmıştır.

Dahası; incelemelerde, Sayıştay'ın kendisinin yapması gereken türden yargılamalar veya adli yargıyı ilgilendiren, Cumhuriyet Savcılığı'na bildirilmesi gereken türden usulsüzlükler varsa bunları da ilk aşamada Meclis'e bildirmemekte, "daha sonra göndereceğiz, yargıya esas raporumuzda görürsünüz" diyerek geçiştirmektedir.

Diğer taraftan, bazı kamu kurum ve kuruluşları yapılan yasal düzenlemeler ile Sayıştay ve TBMM denetimi dışına çıkarılmaktadır. Buna ilişkin en son örnek, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle, Cumhurbaşkanlığı örgüt yapısı içinde kurulan Dijital Dönüşüm, Finans, İnsan Kaynakları, Yatırım adlarını taşıyan dört adet "ofis". Bu ofisler özel bütçeli ve kamu tüzel kişilikleri var. Kendilerine idari ve mali özerklik de tanınıyor. Görevlerini gerçekleştirmek için araştırma, etüt, proje yapabileceği, uluslararası ikili ve çok taraflı toplantılar düzenleyebileceği, hiçbir kurala bağlı olmaksızın yerli ve yabancı şirketler ya da kişilerle sözleşmeler yapabilecekleri, ihalesiz mal ve hizmet satın alabilecekleri öngörülüyor. Bu kuruluşlar, Sayıştay denetiminden bağışık tutulmuş. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde *"Ofislerin gelir-gider ve muhasebelerine ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir"* deniliyor. Özetle, yapılan işlerin yasal olup olmadığının, bu işleri yapanların denetlenmesine bırakılması öngörülüyor.

Özetlemek gerekirse, her geçen gün bazı kamu kurum ve kuruluşları Sayıştay denetimi kapsamından çıkartılmakta, denetim sonrasında tespit edilen hususlara ilişkin kamu kurumları herhangi bir düzeltme yapmadığı gibi, yaptırımında uygulanmamaktadır.

6. Kamu Özel İş birliği (KÖİ) projeleri:

Bu noktada, yaygın kullanımıyla Yap İşlet Devret (YİD), son dönemde kullanılan adıyla kamu özel iş birliği (KÖİ) projelerine yakından bakmak gerekmektedir. Yap işlet devret projeleri, 1980'li yıllarda acil yapılması gereken enerji ve alt yapı projeleri için çıkarılmıştı. Ama zamanla bu model kamu kaynaklarının özel sektöre transferi için kullanılmaya başladı. Kamunun bütçe imkanları ile yapılması imkanı varken, bunun yerine gelecek yıllar gelirlerinin özel sektöre devredilmesi ve sağlanan garantiler karşılığı daha pahalı bir şekilde yapılmasının ismi KÖİ oldu.

Türkiye'de uygulanan KÖİ projesi içinde karayolları, havalimanı, yat limanları, gümrük tesisleri, demiryolları, şehir hastaneleri var. Kamuoyunun gündemine gelen başlıca KÖİ projeleri şunlardır. Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Avrasya Tüneli, Osmangazi köprüsü, 18 adet şehir hastanesi, İstanbul havalimanı. Bunların sözleşme değerlerinin toplamı yaklaşık 130 milyar dolar, ancak yatırım değerleri 59 milyar dolar seviyesinde. Devlet, şirketlere bunları 59 milyar dolara yaparsan, 20-25 yılda işletirsin ve gelirini buradan elde edersin diyor.

Sözleşme değeri ile yatırım değeri arasında çok ciddi bir fark var. Bu şu demek: Devlet yapsa ve kendisi işletse daha fazla gelir elde edecek, ama KÖİ modeliyle bundan vazgeçiyor, bu geliri özel sektöre havale ediyor.

Türkiye'de bankaların verdiği kredilerin yüzde 65'i bir yıl ve altı kısa vadeli kredilerden oluşuyor. Verebilecek gücü bu kadar, geri kalan kısmını da yurtdışından borçlanarak bulabiliyor. Türkiye'deki şirketlerin büyük çoğunluğu kredi bulabilecek durumda değil. KÖİ projelerinde o sebeple Hazine devreye giriyor, bütün kredilere garanti veriyor. Yetmiyor, Devlet bu şirketlere araç garantisi, yolcu garantisi, hasta garantisi yoluyla gelir garantisi

veriyor. Örneğin köprülere ilişkin işletici firmalarla yapılan sözleşmelerde günlük veya yıllık olmak üzere çeşitli araç geçişi taahhütleri bulunuyor. Şayet geçiş taahhütleri tutturulamazsa devlet aradaki fark için işletici firmaya ödemedede bulunuyor. Ödemeler ise, geçiş ücretleri dövize endeksli olduğu için döviz bazında yapılıyor. Ancak, son olarak Ocak-Eylül 2018 döneminde köprü ve otoyollardan elde edilen geliri açıklayan Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM), yap-işlet-devret modeliyle yapılan Osman Gazi Köprüsü, Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Avrasya Tüneli'ne ilişkin istatistikleri paylaşmadı. Bu bilgiler kamuoyu için ne yazık ki bir "sır".

Aslında KÖİ projelerinin tamamının yükü devletin üzerindedir. Şirketler sözleşmelerdeki taahhütlerini yerine getiremediğinde, projeleri işletemediğinde ya da iflas ettiğinde, tüm yükümlülükleri devlet tekrar üstlenecek. Bu haliyle kamu özel iş birliği projelerinin kamuya maliyeti, görünenin çok çok ötesindedir. Üstelik bunlar bütçeye borç olarak yazılmıyor, bütçeye bakıldığında devletin üzerinde sanki hiç borç yokmuş gibi görünüyor. Sadece 2018 bütçesinde geçilmeyen otoyol ve köprüler, gidilmeyen hastaneler için mega proje müteahhitlerine ödenmek üzere 6,2 milyar lira ayrıldı. Bu paraların tamamı vatandaşın devlete ödediği vergilerden karşılanacak.

7. Sonuç:

16 yıllık AKP iktidarı ülkemizi 2018 yılı itibariyle döviz kuru, faiz ve enflasyon sarmalına sokmuş bulunmaktadır. Çok değil bundan sadece 16 yıl önce tarımda kendi kendine yeterli 8 ülkeden bir ülke olan Türkiye, bugün buğdaydan arpaya, nohuttan mercimeğe, karkas etten salatalığa kadar her şeyi, hatta samanı bile ithal eder hale gelmiştir. Türk çiftçisi artan girdi maliyetleri yanında ithal rekabeti karşısında çaresiz kalıyor. Sanayici ise, elektrikten, doğalgaz ve mazota kadar her geçen gün artan girdi maliyetleri altında rekabet edemez hale geliyor ve banka borçları ertelense bile, konkordato ilan etmekten başka çare bulamıyor. Hükümet fiyatı artan her ürüne karşı ithalat yoluna başvurmak suretiyle, Türk çiftçisi ve sanayicisi yerine yabancı ülkelerin çiftçisini ve sanayicisini destekliyor.

Ülkemizde işsizlik oranı Temmuz 2018 ayı itibariyle %10,8 olup, genç nüfusta bu oran %19,9 a ulaşmaktadır. TCMB'nin 2018 yıl sonu enflasyon hedefi ise %23,5 ve 2019 yıl sonu hedefi ise %15,2 seviyesindedir. Gerek işsizlik oranı gerekse enflasyon oranları Dünya'da işsizlik ve enflasyon oranlarının en düşük seviyelerde gezdiği bir dönemde özellikle dikkat çekici seviyelerdedir. Ödenmeyen banka kredileri, kredi kartları, karşılıksız çekler, protesto edilen senetler her geçen gün kartopu hızıyla artıyor. Çiftçi, esnaf, sanatkâr, memur, emekli gibi sabit gelirliler her geçen gün daha zorlaşan bir yaşam savaşı veriyor.

1990'lı yıllarda dünyanın 17. büyük ekonomisi olan Türk ekonomisi, IMF'nin açıkladığı son rakamlara göre bugün dünyanın 20. büyük ekonomisine pozisyonuna gerilemiştir. Türkiye milli geliri 30 milyonluk Suudi Arabistan, 17 milyonluk Hollanda ve hatta 8 milyonluk İsviçre'nin bile altına düşmüş bulunmaktadır. İşte 16 yıllık AKP iktidarının ülkeyi getirdiği nokta budur. Küçülen ekonomi, fakirleşen toplum, artan borç yükü, artan işsizlik.

Bu çerçevede, Demokrat Parti olarak 2019 mali yılı bütçesinin toplumun tüm kesimlerinde daha çok gelir dengesizliğe, haksızlığa, yolsuzluğa, adaletsizliğe ve ahlaksızlığa yol açacağını, ülkenin içinde bulunduğu halihazır duruma çare ve merhem olmayacağına, daha da kötüleştireceğine inanıyoruz.